

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Nemam vremena biti zaposlen

Nemam vremena biti zaposlen
2008

Naslov originala: *Alla ricerca di risorse oscure*, Machete, br. 2,
4/2008, Italia

S talijanskog prevela: Erika Preden

anarhisticka-biblioteka.net

2008

tradicijama i običajima; bogata društva u usporedbi s njima izgledaju samrtno. U tim se zemljama „rad bijelog čovjeka” prezire „zato što mu nema kraja”, za razliku, na primjer, od somalijskih obrtnika koji potroše zaradu svojeg rada jednim potezom, na velikoj godišnjoj svečanosti. Radi se o poznatoj formuli: sklonost osoba zabavi je obrnuto proporcionalna Bruto domaćem proizvodu pro capite.

„Siromašni su bogatiji nego što se tvrdi i nego što oni sami misle. Nevjerojatna radost života koja pogađa mnoge promatrače afričkih periferija vjerodostojnija je od deprimirajućih objektivnih procjena državnih aparata, koji primjećuju samo pozapadnjačeni dio bogatstva i siromaštva”, tvrdi jedan sociolog. Naravno, u ovakvim slučajevima postoji rizik da Europljanin zapne o površnu egzotičnost. Ali, dovoljno je obratiti pažnju na priče samih useljenika, koji iz osobnog iskustva poznaju oba svijeta, da bi se uvjerali u prednost Juga glede društvenih odnosa.

Mogli bi mnogo toga naučiti i odučiti od Afrike i drugih nezapadnih kultura. Ne radi se, dakako, o oponašanju drevnih običaja, kao nekadašnji hipiji, već o traženju, bez ikakvih pretenzija kopiranja originala, svježih izvora nadahnuća (kao što su u prošlosti Picasso i dadaisti bili nadahnuti afričkom umjetnošću). Mada ne poistovjećujem bogatstvo s brdom novčanica, plazma televizorima, velikim automobilima i sličnim stvarima, ostaje činjenica da moramo krenuti od nule. Pred nama stoji široko eksperimentalno polje, na kojem možemo tražiti opskurne resurse.

Svi znamo da nezaposlenost neće biti nikada iskorijenjena. Poduzeće neuspješno posluje? Otkazi! Poduzeće uspješno posluje? Investiranje u automatizaciju i otkazi! Nekada su bili potrebni radnici da bi postojao rad, danas treba postojati posao da bi bilo radnika. Ali nitko ne zna što će s njima, strojevi rade brže i isplativiji su. Automatizacija je oduvijek bila san čovječanstva, već je prije dvije tisuće tristo godina Aristotel tvrdio: „Kad bi svaki alat mogao izvršavati sam, bez naredbi, svoje radnje, kad bi na primjer čunci tkalaca sami tkali, voditelju radionice ne bi više trebala pomoć, a vlasniku robovi.”

Danas se taj san ostvario i pretvorio u moru, jer društveni odnosi nisu napredovali kao tehnika, možda su čak nazadovali zbog te iste tehnike. I taj je proces ireverzibilan: radnici neće nikada zamijeniti robote. A i na onim mjestima gdje je „ljudski” rad još neophodan, delokalizira se u zemlje s nižim dohocima ili se pak uvoze imigranti koji će raditi potplaćeni, u silaznoj spirali koju bi samo restauracija ropstva mogla zaustaviti.

Svi znaju, ali nitko ne smije reći. Službeno, „borba protiv nezaposlenosti” je glavna briga. Mešetari se statistikama, nezaposleni se „upošljavaju” u vojnom smislu riječi, umnožavaju se zamorne kontrole. No, budući da su, usprkos svemu, slične mjere nedovoljne, nadopunjene su zloslutnim ćudoređem koje tvrdi da su nezaposleni sami odgovorni za situaciju u kojoj se nalaze te da moraju stoga aktivno tražiti posao. Samo kako bi ugurali stvarnost u model propagande.

„Nezaposlenost” je zaista ružna riječ, negativna predodžba, naličje ordena rada. Nezaposlena osoba je samo radnik bez rada. Navedena definicija ne govori ništa o osobi kao pjesniku, kao lutalici, kao tražitelju, kao biću koje diše. U javnosti imamo pravo govoriti samo o nedostatku radnih mjesta. Samo u privatnosti, daleko od novinara, sociologa i drugih piskarala, možemo glasno reći što nam leži na srcu: „Upravo sam dobio otkaz, sjajno! Napokon ću moći svake večeri tulumariti, imat ću vremena kuhati, voditi ljubav kad poželim.”

Da li je potrebno ukinuti ovu razdvojenost između privatnih vrli-
na i javnih mana? Kažu nam da nije vrijeme, da bi zvučalo kao pro-
vokacija, da bi pristali na igru buržuja. Desetljeća unazad radnici su
mogli dovesti u pitanje svoj posao, i sâm posao. Danas se trebaju
smatrati sretnicima iz jednostavnog razloga što nisu žrtve „neza-
poslenosti”, dok se nezaposleni moraju osjećati nesretnima zbog
same činjenice što nemaju posao. Možemo se samo nasmijati ovak-
voj ucjeni!

Kad se etika rada izgubi, strah od nezaposlenosti ostaje najčvršći
bič za jačanje servilizma. Schmilinsky, poslovni savjetnik za elimi-
naciju neradnika, objasnio je to vrlo jednostavno: „U jednoj ergeli
vi odlučujete koji će konj biti nagrađen, a koji neće dobiti ništa. Po-
duzeća koja danas žele preživjeti moraju ponekad biti neumoljiva.
Previše dobrote može im slomiti kičmu. Ja savjetujem mojim klijen-
tima da rukovode željeznom šakom u baršunastoj rukavici. Kad se
danas radnici osvrnu oko sebe vide svugdje ukinuta radna mjesta.
Nitko ne želi biti zamijećen zbog neumjesnog ponašanja. Poduzeća
sve češće koriste taj osjećaj nesigurnosti kako bi što više smanjila
broj izgubljenih radnih sati.”

Rad je samo stvar preživljavanja. Postolar i ebanist su bili po-
nosni na svoju umjetnost, a radnici brodogradilišta su bili ganuti
porinućem broda kojeg su oni izgradili. Ali, taj osjećaj vrijednos-
ti, korisnosti, sebi i drugima, nestao je u 95% *džobova*. „Uslužne”
djelatnosti zapošljavaju samo posluhu i informatičke pomoćnike
koji nemaju nikakvog razloga za ponos. Od zaštitara do stručnjaka
alarmnih sistema, čopor pasa čuvara plaćen je samo za nadziranje,
da bude plaćeno ono što bi bez njih moglo bilo besplatno. Čak je i
liječnik samo trgovački predstavnik farmaceutskih multinacional-
nih kompanija. Tko još može tvrditi da je koristan drugima? Više
se ne postavlja pitanje „Čemu služi?”, već „Koliko je isplativ?”. Je-
dini cilj svakog posla je povećati profit poduzeća, kao što se jedini
odnos radnika sa radom svodi na dohodak koji će dobiti.

Nezaposlenost postoji upravo zato što je novac, a ne takozva-
na društvena korist, osnovni cilj rada. Potpuna zaposlenost znači

mogu ponovno postati zločini. No, nadasve, ne radi se o traženju ili
odbijanju a priori društvenog priznanja. Jednostavno, umjesto da
se obratimo državi ili njenim službenim organima, obratit ćemo se
Gospodinu Svima.

Trenutno postoje različiti pokreti i inicijative protiv mjera šted-
nje, protiv nezaposlenosti, protiv neoliberalizma itd. No, pitanje je:
što trebamo podržati? Zsigurno ne socijalnu državu ili nekadaš-
nje puno radno vrijeme (koji imaju šanse da se preporode kao i
parna lokomotiva). Sve se može desiti, i ono najgore. Moglo bi se,
u apsurd, dozvoliti nezaposlenima da uzgajaju svoje mahunarke i
da improviziraju svoje društvene odnose na neobrađenim površina-
ma zagađenim postmodernizmom, dok ih izdaleka nadzire elektro-
nička policija, a zatim da ih se izruči nekoj mafiji, kako bi imućna
manjina mogla napredovati bez prepreka. Trebamo tražiti izlaz iz
ovih zastrašujućih alternativa. To je stvar principa.

Još jedna riječ koju je propaganda iskrivila je „isključenje”. Ne-
zaposleni su isključeni iz društva, dok dobre duše traže njihovu
reintegraciju. Ali, isključeni iz čega? Jedan Unescov humanitarac
dao je jasan odgovor na „društvenom summitu” u Kopenhagenu:
„Prvi korak pri društvenoj integraciji sastoji se od dobrovoljnog iz-
rabljivanja”. Hvala na pozivu!

Prije tri stoljeća seljani su dizali poglede pune zavisti prema vlas-
telinskom dvorcu i s pravom se osjećali isključeni iz njegovog bo-
gatstva, plemićkih udobnosti, dvorskih umjetnika i kurtizana. No,
tko bi danas htio živjeti životom upravitelja pod stresom, kojem je
um ispunjen nizovima beživotnih cifri, tko bi želio ljubiti njegove
izblajhane tajnice, piti njegova sofisticirana vina, umrijeti od njego-
vog infarkta? Vrlo se rado isključujemo iz dominantne apstrakcije.

U siromašnim zemljama milijuni ljudi žive na rubovima putova
tržišnog gospodarstva. Svakodnevno nam novine prenose bijedu
takozvanog „trećeg svijeta”, deprimirajući slijed ratova, gladi, dik-
tatura i epidemija. Međutim, ne smijemo smetnuti s uma činjenicu
da uz ovu bijedu (velikim dijelom uvedenu) postoji i drugačija stvar-
nost; intenzivan društveni život zasnovan na predkapitalističkim

ni lijenost. Nema mana bez vrlina (i obrnuto). Već od Lafargueovog doba postaje jasno da je takozvano „slobodno vrijeme” dopušteno radnicima zapravo često dosadnije od samog posla. Tko bi želio živjeti samo od televizije, interpasivnih igrica i turističkih naselja? Problem nije, dakle, kao što je tada mogao misliti Lafargue, kako jednostavno smanjiti radno vrijeme da bi se povećalo „slobodno”? Zato smo solidarni sa španjolskim radnicima koji su, na pokušaj zabrane sieste pod izlikom usklađivanja s europskim tržištem, odgovorili da bi trebalo biti obrnuto, to jest da bi Europska Unija trebala uvesti „euro-siestu”.

Da razjasnim, ne volim partizane podjele radnog vremena, po kojima bi sve savršeno funkcioniralo kad bi svako radio samo pet, tri ili dva sata dnevno. Kakvo je to komadanje? Da li možda gledam koliko mi vremena treba da priprelim ručak mojim prijateljima? Računam li vrijeme koje provodim pišući ovaj tekst? Da li se broji vrijeme kada se voli?

Ali ne može zbog toga ne-rad predstavljati novu utopiju, ako utopist mora pripremiti precizan projekt jedne idealne građevine i zatim čekati da se svijet slije u taj model. Tko ne radi može eksperimentirati s mjestima i predmetima koji su mu nadohvat ruke. On ne gradi sistem, nego istražuje sve mogućnosti i koristi sve šanse da poboljša vlastiti život.

Kaže jedan poštovani dopisnik:

„Da li se radi se o postizanju društvenog priznanja uz konsekvantnu bezuvjetnu novčanu naknadu ili o subverziji sistema putem ilegalnih akcija kao što je neplaćanje struje? Veza između ove dvije strategije ne izgleda baš logična. Ne bih rekao da mogu biti istovremeno društveno prihvaćen i poticati protuzakonite akcije.”

Sumnjamo da zaista postoje fanatici ilegalnosti. U raznolikim pokušajima dostizanja (vlastite) dobrobiti netko izabire i legalne putove, koristeći sistem državne novčane podrške. Uostalom, nekadašnji zločini su današnja prava (dovoljno se sjetiti prava na štrajk) i

gospodarska kriza, nezaposlenost je zdravlje tržišta. Što se zbiva kad poduzeće objavi brojne otkaze? Dioničari skaču od sreće, špekulanti aplaudiraju strateškoj obnovi, dionice rastu, a iduća bilanca će potvrditi tako ostvareni dobitak. Možemo stoga slobodno tvrditi da nezaposleni stvaraju više profita od svojih bivših kolega. Bilo bi, dakle, sasvim logično da budu nagrađeni za njihov doprinos rastu, da budu plaćeni za svoj nerad.

Razmotrimo stav suprematista Kazimira Maljeviča koji je 1921. napisao: „Novac nije ništa drugo do djelić lijenosti. Što ćemo ga više imati, više ćemo poznavati radost lijenosti. [...] Samo oni koji su se domogli kapitala mogu uživati u lijenosti. Na taj se način kapitalistička klasa oslobodila rada, od kojeg se čitavo čovječanstvo treba osloboditi.” Nezaposlena osoba nije nesretna zato što je bez posla, već zato jer nema novaca. Zato nemojmo više govoriti o „natječaju za radno mjesto”, nego o „natječaju za novac”, nije „aktivno traženje zaposlenja” već „aktivno traženje novca”. Stvari će biti puno jasnije. Budući da ne spadamo u povlašteni krug izrabljivanih na radnom mjestu, trebamo nadomjestiti ovaj nedostatak tražeći opskurne resurse. To ne znači da propagiramo nešto što je već tamo, što je dovoljno prigrabiti i uživati. Trenuci ukradeni radnim obavezama samo su kratkotrajne evokacije beztržišnog svijeta.

Nezaposlena osoba je nesretna i zato što joj posao predstavlja jedinu poznatu društvenu vrijednost. Ne zna što da radi, dosadno joj je, ne pozna više nikoga jer se društveni odnosi svode na radne kolege. Isto vrijedi, međutim, i za umirovljenike. Očigledno je da uzrok ove egzistencijalne bijede trebamo tražiti u poslu, a ne u samoj nezaposlenosti.

No, svi nezaposleni imaju na raspolaganju jednu neprocjenjivu stvar: vrijeme. Eto što bi moglo predstavljati povijesnu priliku, mogućnost življenja značajnog i radnosnog života, razumnog i strastvenog. Možemo definirati naš cilj kao osvajanje oduzetog nam vremena. Tko nije zaposlen je, prema tome, sve osim neaktivan, dok se tobožnje „aktivno stanovništvo” može samo pasivno pokoravati sudbini i naređenjima superiornih na društvenoj ljestvici. Dobro-

voljno nezaposleni imaju toliko toga za učiniti, otkriti, izumiti, sanjati i zato nemaju vremena biti zaposleni. Kao što je rekao jedan kriminalac, slavni avantura: „Nisam želio da moj život bude određen odmah na početku i da drugi odlučuju o njemu. Ako sam u šest ujutro htio voditi ljubav, želio sam imati vremena bez da se obazirem na sat. Želio sam živjeti bez satnica, smatrajući da se prvo čovječje ropstvo pojavilo računanjem vremena. Odzvanjale su mi u glavi sve fraze svakidanjeg života... Nemam vremena za...! Stići na vrijeme...! Iskoristiti vrijeme...! Gubiti vrijeme...! Ja sam želio „imati vremena za živjeti”, a ne bih ga imao da sam postao njegov rob. Bio sam svjestan neracionalnosti moje teorije, neprimjenjive na ovo društvo. No, što je u stvari ovo društvo, sa svim svojim finim principima i zakonima?”

Netko će prigovoriti da nazaposlena osoba ne radi samo u današnjem smislu riječi „rad”, to jest „plaćeni rad”. Trebam naglasiti da je tražiti plaćeni rad isto toliko odvratno koliko i tražiti ropski rad. Postoje samo dva oblika rada: plaćeni i ropski. Naravno, postoje i studenti, umjetnici i drugi hvastavci koji pri pisanju i najmanjeg komada papira ili pri ispijanju najmanjeg bokala ističu kako su nešto važno „radili”. No, i brojni „subverzivni” pri organiziranju antikapitalističkih „seminara” moraju unijeti „produktivne rasprave” u „radne grupe”. Bijednih li riječi, bijednih li ideja.

Nije samo danas riječ „rad” obilježena tugom. *Arbeit* se vjerojatno formirala na nestalom njemačkom glagolu čije je značenje bilo „biti siročić, biti dijete korišteno za teške fizičke zadatke”, glagol izveden iz indoeuropske riječi *Orbhos*, „siročić”. Sve do modernog njemačkog jezika riječ *arbeit* je označavala „muku, napor, nedostojnu aktivnost” (u ovom smislu izraz „sretan nezaposlen” postaje pleonazam). I latinski *labor* označava muku i napor. U romanskim jezicima stvar je još očitija pošto *travail*, *trabajo*, *travaglio* dolaze od latinskog *tripalium*, trozuba sprava za mučenje robova. Dok Biblija sa formulom: „Tko ne radi nema pravo jesti” postavlja temelje gospodarske ucjene, čije smo svi žrtve, Luter je otišao korak dalje promičući rad kao duhovnu vrijednost, ljudsku predestinaciju na

ovome svijetu. Citat: „Kao što je ptica rođena da leti tako je čovjek rođen da radi”. Netko bi nam mogao prigovoriti da je ovo dokazivanje riječima nevažno. No, činjenica da se „piće” poistovjećuje sa „Coca-Colom”, „kultura” s „Umbertom Ecom”, „aktivnost” s „radom” ne može proći bez teških posljedica.

Čim se postavi pitanje rada ili nezaposlenosti odmah se pojave moralne kategorije. Navedena je sklonost postala sve češća, dovoljno je prelistati novine: „Jedna je svjetonazor nadvladao drugi, izjavljuje stručnjak iz Washingtona. Umjesto da se gospodarski razlozi smatraju uzrokom siromaštva, nova teorija, koja trenutno dominira, vidi siromaštvo kao rezultat lošeg moralnog ponašanja.” Kao u vrijeme kad se svećenstvo plašilo gubljenja monopola nad dušama, moral je danas pokušaj popunjavanja rastuće raspukline između realnosti i njene ideološke slike. Tko kaže nezaposlenom „zgriješio si”, očekuje da će se ovaj pokajati ili opravdati svojom vrlinom. U oba će slučaja priznati postojanje grijeha. Neki nazaposleni pokušavaju suzama izazvati suosjećanje ovog svijeta, ali svijet se može, u najboljem slučaju, samo sažaliti nad njima. Samo uzvišeni osmjeh može ozbiljno zbaciti moral.

Paul Lafargue sa svojim djelom „Pravo na lijenost” ostaje, nesumnjivo, bitan inspirator:

„Ekonomisti ponavljaju radnicima: — Radite da bi povećali društvenu dobrobit! — Ipak, jedan im ekonomist, Destutt de Tracy, odgovara: — Siromašne zemlje, tamo narod dobro živi; bogate zemlje, tamošnje je stanovništvo obično siromašno. — No, ekonomisti, ograničeni i zaglupljeni vlastitim gakanjem, nastavljaju i dalje ponavljati: — Radite, stalno radite, za vašu dobrobit. — [...] Radite, radite, kako bi, postajući sve siromašniji, imali više razloga za rad i bijedu.”

Međutim, mi nismo od onih koji traže pravo na lijenost. Lijenost je samo suprotno od marljivosti. Gdje nije priznat rad, ne može biti